

Ekonomia Społeczna w obliczu kryzysu relacji

Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CAL, Uniwersytet
Warszawski

Bohdan Skrzypczak | 2025

LABORATORIUM AKTYWNEJ SPÓJNOŚCI

– wsparcie włączenia społecznego w regionach

Wsparcie pracowników i pracowniczek **regionalnych instytucji samorządowych**, w tym:

- Regionalnych Ośrodków Polityki Społecznej,
- Centrów Integracji Cudzoziemców,
- Instytucji Zarządzających Regionalnymi Programami

oraz przedstawicieli i przedstawicielek **ciał konsultacyjno-doradczych**, w tym:

- Wojewódzkich Rad Działalności Pożytku Publicznego,
- Regionalnych Komitetów Rozwoju Ekonomii Społecznej

w obszarze włączenia społecznego

**Rzeczpospolita
Polska**

**Dofinansowane przez
Unię Europejską**

Wprowadzenie: Kryzys relacji jako wyzwanie XXI wieku

Kryzys relacji to jedno z **najpoważniejszych wyzwań społecznych XXI wieku**. Nie mówimy tu jedynie o statystykach – mówimy o realnym doświadczeniu milionów Polaków, którzy czują się coraz bardziej odizolowani, mimo że żyją w gęsto zaludnionych miastach i są połączeni technologią.

Rozpad więzi, narastająca samotność i systematyczna erozja zaufania prowadzą do **dezintegracji wspólnot i instytucji**. To nie jest abstrakcyjny problem – to codzienność, która wpływa na zdrowie, szczęście i stabilność społeczeństwa.

Ekonomia społeczna może być odpowiedzią. Łączy ona wymiar gospodarczy ze wspólnotowością i solidarnością, tworząc przestrzeń, w której relacje stają się fundamentem działania ekonomicznego.

Czym jest kryzys relacji?

Kryzys relacji to **trwale osłabienie więzi międzyludzkich** – w rodzinie, wspólnocie lokalnej, instytucjach publicznych i całym systemie społecznym. To proces, który nie dzieje się z dnia na dzień, lecz narasta przez lata, prowadząc do głębokiej transformacji sposobu, w jaki funkcjonujemy jako społeczeństwo.

Nie chodzi o brak kontaktów

Mamy więcej "znajomych" w mediach społecznościowych niż kiedykolwiek, ale czujemy się bardziej samotni

Brak zaufania

Coraz trudniej nam zaufać innym ludziom, instytucjom, a nawet najbliższym osobom

Erozja empatii

Tracimy zdolność do głębokiego rozumienia i współodczuwania z innymi

Utrata wspólnego sensu

Przestajemy widzieć siebie jako część większej całości, działamy w izolacji

 Źródło: LAS Raport Otwarcia 2024 – kompleksowa analiza stanu więzi społecznych w Polsce

Skala zjawiska: Liczby, które niepokoją

Dane statystyczne pokazują skalę kryzysu relacji w Polsce. To nie tylko liczby – za każdą z nich kryją się **miliony ludzkich historii**, codziennych doświadczeń samotności, braku zrozumienia i poczucia wyobcowania.

40%

Polaków czuje się samotnych

Według badań CBOS (2024) – to oznacza ponad 12 milionów dorosłych osób

19%

Poziom zaufania społecznego

OECD 2024 – jeden z najniższych wskaźników w Europie

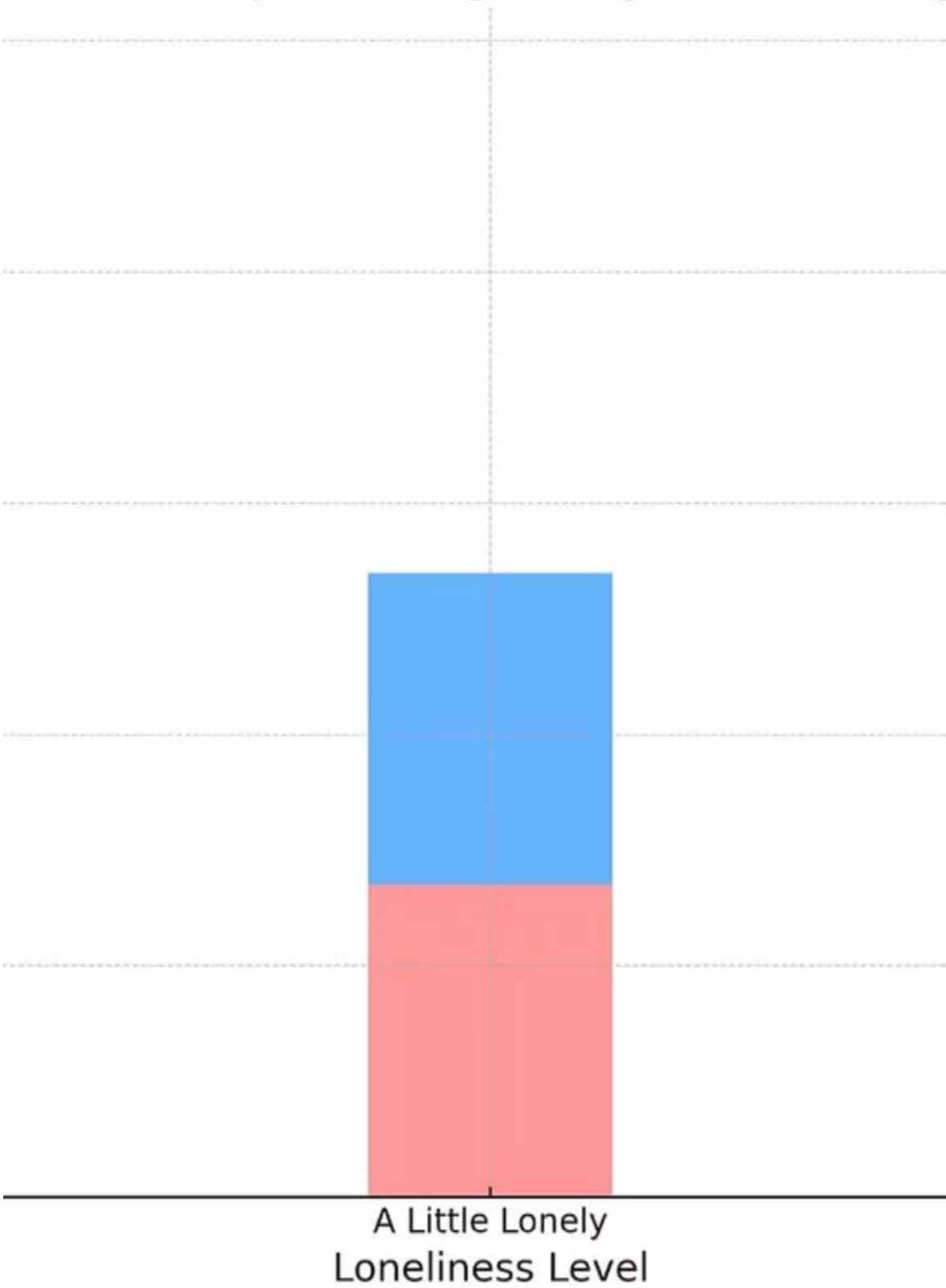
43%

Brak głębokiej rozmowy

CBOS 2023 – odczuwa brak rzeczywistej komunikacji nawet z najbliższymi

To nie tylko problem emocjonalny – to systemowe osłabienie społeczeństwa, które ma realne konsekwencje dla gospodarki, zdrowia publicznego i stabilności demokratycznej.

Position of People Feeling Lonely Worldwide by

Nowe oblicza wykluczenia społecznego

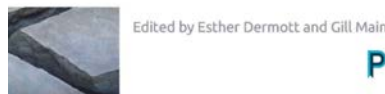
Dawniej wykluczenie = bieda i patologia

Przez dekady mówiąc o wykluczeniu społecznym, myśleliśmy przede wszystkim o ubóstwie materialnym, bezdomności, uzależnieniach czy długotrwałym bezrobociu. Były to problemy widoczne, namacalne, które można było zdiagnozować i do których można było dostosować programy pomocowe.

Poverty and Social
Exclusion in the UK

Volume 1 - The nature and extent of the problem

Edited by Esther Dermott and Gill Main

P

Dziś: nowe formy wykluczenia

Samotność w tłumie – mimo dostępu do ludzi

Wypalenie zawodowe i życiowe – utrata sensu

Izolacja cyfrowa – paradoks połączenia

Brak wspólnoty – nieprzynależność

Wykluczenie relacyjne – mimo dobrobytu

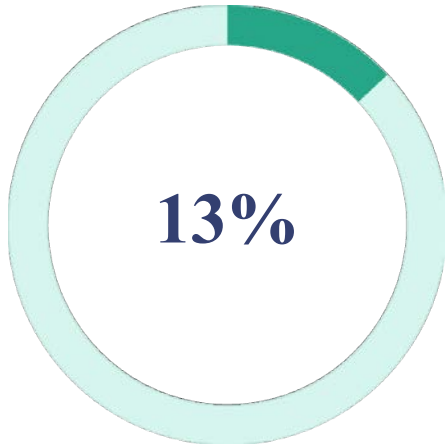
Nowi wykluczeni to ci, którzy sami się wycofują

Ta forma wykluczenia jest szczególnie podstępna, bo nie wynika z braku zasobów materialnych, lecz z **braku zasobów relacyjnych**. Ludzie, którzy mają pracę, mieszkanie i dostęp do dóbr, czują się wyalienowani ze społeczeństwa.

Samotność jako globalna epidemia zdrowotna

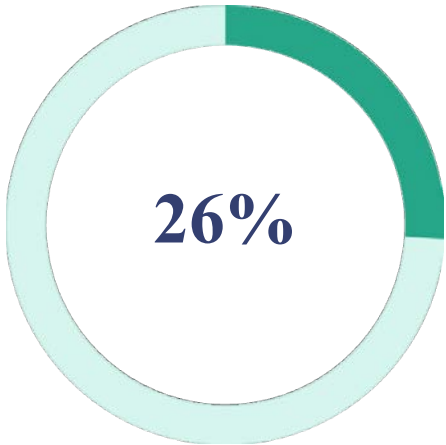
WHO (2023): Samotność to zagrożenie zdrowotne porównywalne z paleniem 15 papierosów dziennie

Światowa Organizacja Zdrowia oficjalnie uznała samotność za **jeden z największych problemów zdrowia publicznego XXI wieku**. Przewlekła samotność zwiększa ryzyko przedwczesnej śmierci o 26%, wywołuje stany zapalne, osłabia układ odpornościowy i przyspiesza starzenie się organizmu.

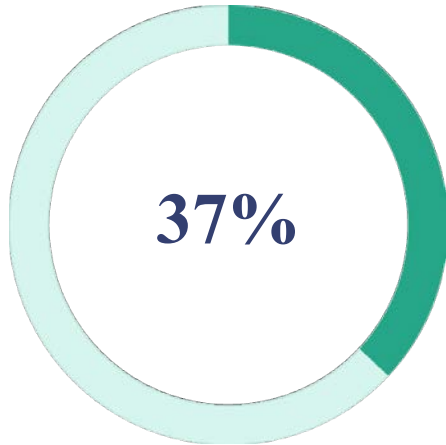
Dorosłych w UE

czuje się samotnych codziennie lub prawie codziennie

Dorosłych w Polsce

doświadcza przewlekłej samotności

Młodzieży polskiej

czuje się samotna (HBSC 2022)

Skutki zdrowotne

- Depresja i lęk
- Choroby serca
- Osłabiona odporność
- Demencja

Skutki społeczne

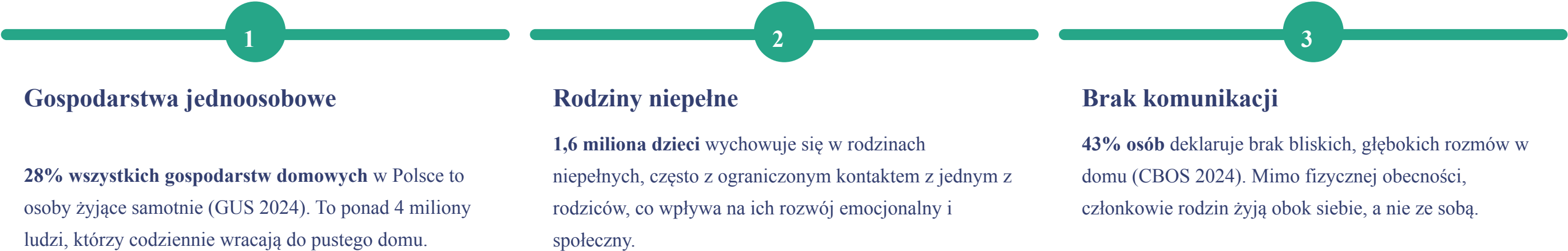
- Izolacja społeczna
- Utrata zaufania
- Wycofanie obywatelskie
- Erozja wspólnoty

Skutki ekonomiczne

- Niższa produktywność
- Wyższe koszty zdrowia
- Absencja w pracy
- Utrata potencjału

Kryzys relacji w rodzinie

Rodzina – tradycyjnie postrzegana jako **podstawowa komórka społeczna** i naturalne środowisko budowania więzi – przechodzi głęboką transformację. Dane statystyczne pokazują dramatyczne zmiany w strukturze i funkcjonowaniu rodzin polskich.

Rodzina przestaje być bezpiecznym miejscem relacji

Coraz częściej dom to przestrzeń równoległych samotności – każdy przy swoim ekranie, w swoim świecie, bez realnego kontaktu emocjonalnego. Paradoksalnie, **bliskość fizyczna nie oznacza już bliskości relacyjnej**.

Erozja wspólnot lokalnych

Wspólnoty lokalne – sąsiedzkie, osiedlowe, wiejskie – były przez wieki naturalnym miejscem **budowania kapitału społecznego**. Dziś obserwujemy ich systematyczny rozpad. Ludzie żyją obok siebie, ale nie znają się nawzajem.

Nie zna swoich sąsiadów

Polacy, którzy nie potrafią wymienić nazwisk osób mieszkających za ścianą

Angażuje się lokalnie

Osób, które podejmują jakąkolwiek aktywność na rzecz swojej społeczności

Nigdy nie uczestniczy

W żadnym wydarzeniu wspólnotowym – festynach, zebraniach, akcjach lokalnych

"Żyjemy w czasach, gdy łatwiej nawiązać kontakt z kimś po drugiej stronie świata niż zapukać do drzwi sąsiada. To fundamentalna zmiana w strukturze społecznej."

Konsekwencje są poważne: **brak lokalnych sieci wsparcia**, niższa jakość życia, słabsza odporność społeczności na kryzysy i problemy. Gdy coś się dzieje, nie ma do kogo zwrócić się o pomoc.

 Źródło: CBOS 2023 – badania kapitału społecznego i zaangażowania obywatelskiego

Kryzys relacji instytucjonalnych

Instytucje publiczne – urzędy, służba zdrowia, system pomocy społecznej – były zaprojektowane, by służyć obywatelom. Tymczasem coraz częściej ludzie odbierają je jako **zimne, biurokratyczne maszyny**, które traktują ich jako numery w systemie, a nie jako ludzi z konkretnymi potrzebami i historiami.

Percepcja obojętności

Według Laboratorium Aktywnej Spójności (LAS 2024), aż **71% respondentów** uważa, że instytucje publiczne są obojętne na ich problemy i potrzeby. To drastyczna utrata zaufania do systemu.

Spadek zaufania do samorządu

Zaufanie do samorządu lokalnego spadło z **64% do 52%** w ciągu zaledwie kilku lat – a to instytucje najbliższe obywatelom.

System pomocy społecznej

Tylko **41% Polaków** ufa systemowi pomocy społecznej – instytucji, która powinna być symbolem solidarności i wsparcia.

Służba zdrowia

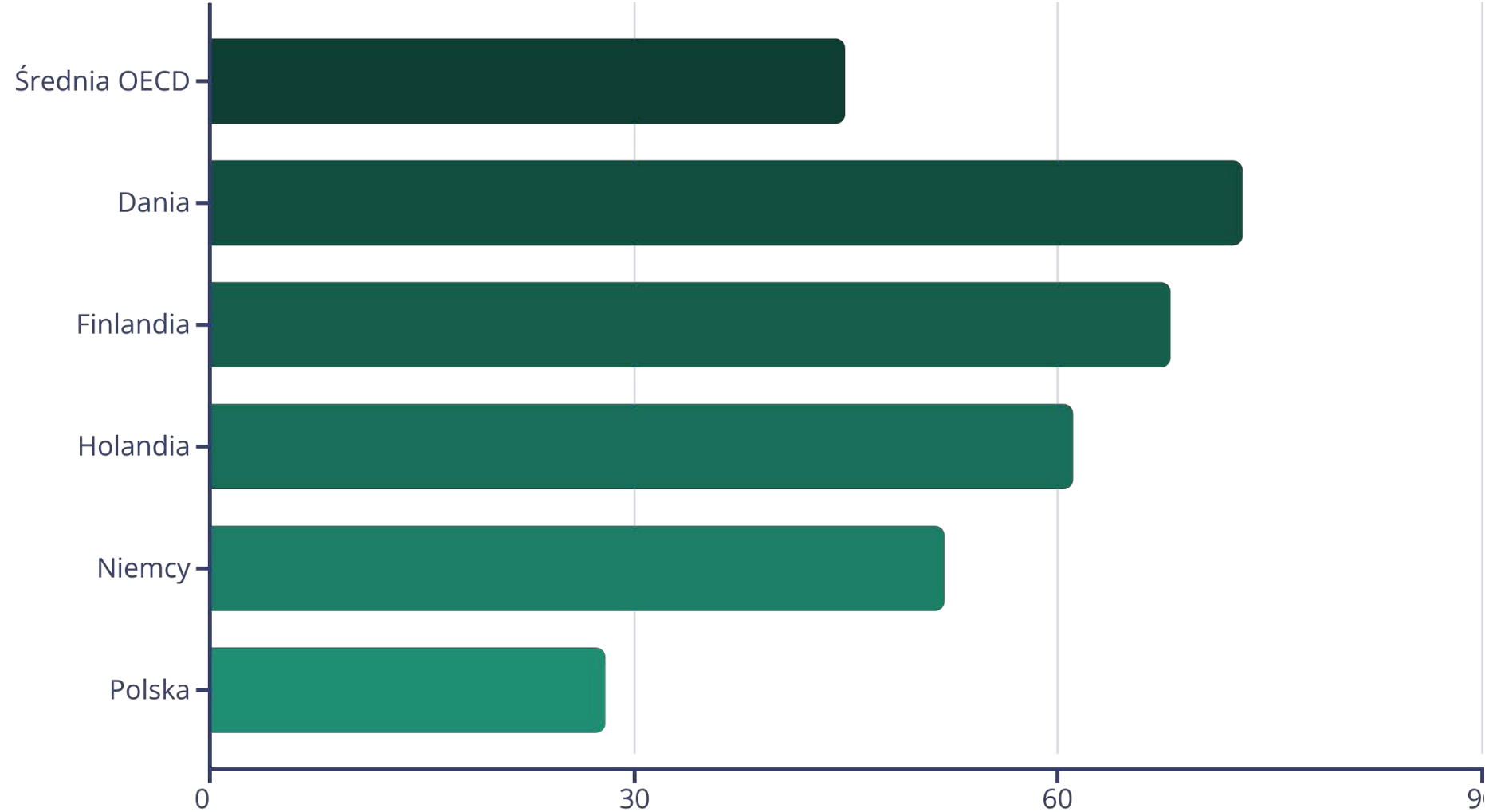
Zaledwie **38% zaufania** do systemu ochrony zdrowia – mimo heroicznych wysiłków personelu.

Instytucje przestały być relacyjne

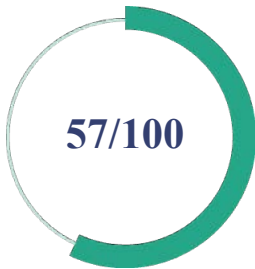
Problem nie leży tylko w braku środków czy złej organizacji. Instytucje utraciły **wymiar międzyludzki**. Stały się systemami procedur, a nie miejscami spotkania i rzeczywistego wsparcia. Ludzie czują się w nich wyobcowani, niezrozumiani, sprowadzeni do numeru sprawy.

Erozja zaufania i spójności społecznej

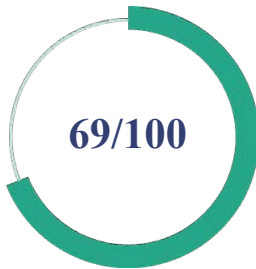
Zaufanie społeczne to **niewidzialna infrastruktura**, która pozwala społeczeństwu funkcjonować sprawnie. Gdy ono słabnie, wszystko staje się trudniejsze – od codziennych interakcji po wielkie projekty społeczne. Polska znajduje się w głębokim kryzysie zaufania.

Indeks zaufania społecznego OECD dla Polski wynosi tylko **28 punktów na 100**, znacznie poniżej średniej 45 punktów. To plasuje nas wśród krajów o najniższym poziomie zaufania w Europie.

Spójność społeczna w Polsce

Średnia Unia Europejska

Eurofound raportuje, że spójność społeczna w Polsce wynosi 57 punktów wobec średniej unijnej 69 punktów. Co gorsza, wskaźnik ten **spadł o 8 punktów w ciągu zaledwie 5 lat** – to dramatyczne tempo dezintegracji.

Ekonomia relacji – nowy paradygmat myślenia

Ekonomia nie może być neutralna wobec relacji

Przez dziesięciolecia dominował pogląd, że **gospodarka to dziedzina racjonalnych wyborów**, zimnych kalkulacji i mechanizmów rynkowych, które funkcjonują niezależnie od relacji międzyludzkich. Ten pogląd okazał się błędny i kosztowny. Współczesna ekonomia społeczna i behawioralna dowodzi, że relacje są fundamentem każdej transakcji gospodarczej.

Każda transakcja to akt zaufania

Kupując coś, ufamy, że otrzymamy to, za co płacimy. Zatrudniając kogoś, ufamy jego kompetencjom. Biorąc kredyt, wierzymy, że będziemy mogli go spłacić. **Bez zaufania gospodarka się zatrzymuje.**

Gospodarka to sieć współzależności

Nikt nie działa w próżni. Producenci potrzebują dostawców, pracownicy potrzebują pracodawców, konsumenci potrzebują producentów. **To gęsta sieć relacji, która tworzy wartość.**

Wartość społeczna = wartość ekonomiczna

Firmom, które dbają o relacje z pracownikami i społecznościami, lepiej się rozwija. Lokalne sieci gospodarcze są bardziej odporne na kryzysy. **Dobro wspólne i dobrobyt idą w parze.**

Ekonomia społeczna przywraca gospodarcze znaczenie więzi międzyludzkich. Pokazuje, że można prowadzić działalność gospodarczą w sposób, który nie niszczy relacji, lecz je wzmacnia – i że taki model jest nie tylko etyczny, ale także efektywny.

Ekonomia społeczna w liczbach – Polska 2023

Sektor ekonomii społecznej w Polsce to nie margines gospodarki, lecz **znacząca siła ekonomiczna i społeczna**. Dane GUS za 2023 rok pokazują imponującą skalę tego sektora i jego realny wpływ na życie setek tysięcy Polaków.

106,2K

Aktywnych podmiotów

Organizacji ekonomii społecznej prowadzących działalność w Polsce

210,9K

Pracowników

Osób zatrudnionych na podstawie stosunku pracy w sektorze ES

27,2K

Osób wykluczonych

Pracowników ze grup zagrożonych wykluczeniem społecznym

55,6mld

Złotych przychodów

Roczne przychody podmiotów ekonomii społecznej

Co to oznacza w praktyce?

- Ponad **100 tysięcy organizacji** codziennie buduje mosty między gospodarką a społecznością
- Prawie **ćwierć miliona miejsc pracy**, które łączą ekonomiczną stabilność z misją społeczną
- **27 tysięcy osób**, które dzięki ES wróciły na rynek pracy i odbudowały swoją podmiotowość

Wartość społeczna

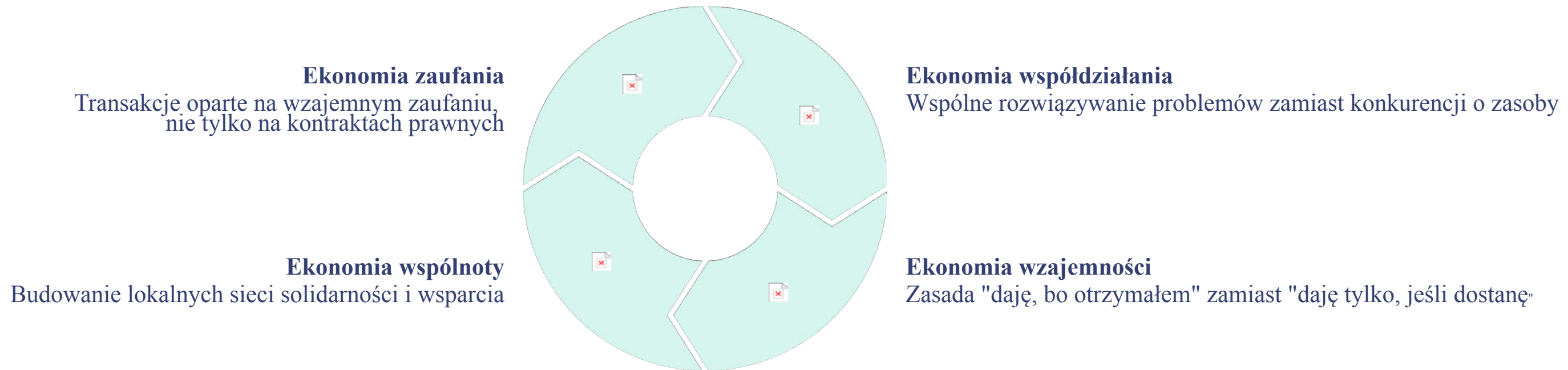
Przychody 55,6 mld zł to imponująca liczba, ale **prawdziwa wartość sektora jest niewymierna**. To odbudowane życiorysy, uratowane rodziny, ocalona godność, wzmocnione wspólnoty lokalne.

📄 **Źródło:** Główny Urząd Statystyczny (GUS), Raport o stanie ekonomii społecznej w Polsce 2024

Ekonomia społeczna jako ekonomia relacji

Wartością nie jest zysk, lecz więź i wspólnota

W ekonomii głównego nurtu fundamentalną kategorią jest **kapitał finansowy** – pieniądze, które można zainwestować, by osiągnąć zwrot. W ekonomii społecznej fundamentalną kategorią jest **kapitał relacyjny** – więzi, które można budować, by osiągnąć dobro wspólne.

"**Relacje są tu podstawowym kapitałem produkcyjnym.** Bez silnych więzi między uczestnikami podmiot ekonomii społecznej nie może funkcjonować. To fundamentalna różnica wobec korporacji, gdzie relacje są wtórne wobec procedur i celów finansowych."

W ekonomii tradycyjnej

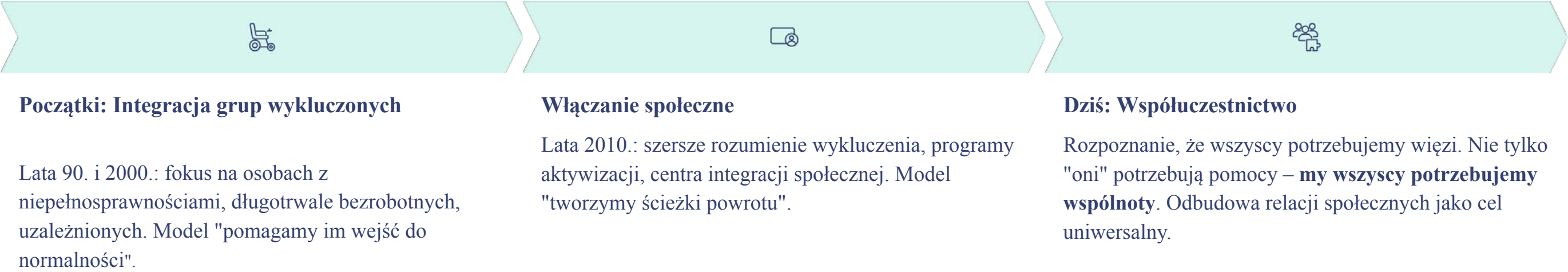
- Relacje są kosztem transakcyjnym
- Zaufanie zastępowane kontraktami
- Efektywność ważniejsza od wspólnoty
- Zysk dla właścicieli priorytetem

W ekonomii społecznej

- Relacje są fundamentem działania
- Zaufanie tworzy kapitał społeczny
- Wspólnota wzmacnia efektywność
- Dobro wspólne celem nadrzędnym

Od włączania do współuczestnictwa

Historia ekonomii społecznej w Polsce to historia **ewolucji podejścia do integracji społecznej**. Przez długi czas dominowało myślenie o "włączaniu" osób wykluczonych do istniejącego systemu. Dziś rozumiemy, że potrzebujemy czegoś więcej – prawdziwego współuczestnictwa.

Co oznacza współuczestnictwo?

Włączanie wszystkich w życie wspólne Nie tylko osoby formalnie wykluczone potrzebują integracji. Kryzys relacji dotyka wszystkich warstw społecznych – od prezesów po bezrobotnych.	Odbudowa więzi społecznych Celem nie jest tylko zatrudnienie czy stabilizacja materialna, lecz przywrócenie ludziom poczucia przynależności do wspólnoty.
Współodpowiedzialność W ekonomii społecznej nikt nie jest tylko "beneficjentem" – wszyscy są współtwórcami wspólnoty i ponoszą za nią odpowiedzialność.	Sens działania Ludzie nie potrzebują tylko pracy – potrzebują pracy, która ma sens i służy czemuś więcej niż tylko przetrwaniu.

Ekonomia społeczna jako profilaktyka relacyjna

Jeśli samotność i rozpad więzi to epidemia zdrowotna, to **ekonomia społeczna to profilaktyka**. Podmioty ES tworzą środowiska, które działają jak szczepionka przeciw izolacji – budują odporność relacyjną, zanim dojdzie do kryzysu.

Kawiarnie społeczne

Nie tylko miejsce na kawę, ale **przestrzeń spotkań**, gdzie ludzie różnych pokoleń i środowisk rozmawiają, poznają się, budują więzi sąsiedzkie.

Warsztaty i manufaktury

Wspólna praca przy konkretnym zadaniu tworzy naturalne okazje do współpracy, poznania się, **odbudowy poczucia sprawczości**.

Spółdzielnie socjalne

Demokratyczne miejsca pracy, gdzie każdy ma głos, każdy jest ważny. **Mikrospołeczności**, które dają poczucie przynależności.

"Każdy warsztat, kawiarnia społeczna, spółdzielnia to **mikrospołeczność budująca odporność relacyjną**. To miejsca, gdzie ludzie uczą się na nowo, jak być ze sobą, jak ufać, jak współpracować."

Dlaczego to działa?

- **Regularność kontaktu** – ludzie spotykają się systematycznie, nie jednorazowo
- **Wspólny cel** – łatwiej nawiązać relację, gdy pracuje się razem nad czymś konkretnym
- **Różnorodność uczestników** – mieszają się środowiska, pokolenia, doświadczenia
- **Autentyczność** – można być sobą, bez masek społecznych
- **Sens działania** – świadomość, że to, co robimy, ma znaczenie dla innych

Źródło: LAS Raport 2024 – analiza mechanizmów budowania więzi w podmiotach ES

Ekonomia społeczna w usługach społecznych

Jednym z kluczowych obszarów działania ekonomii społecznej jest **świadczenie usług społecznych** – opieka nad osobami starszymi, wsparcie osób z niepełnosprawnościami, asystencja rodzin w kryzysie. Podmioty ES odgrywają fundamentalną rolę w procesie **deinstytucjonalizacji (DI)** – przejściu od dużych, bezosobowych instytucji do opieki środowiskowej, osadzonej w lokalnych wspólnotach.

01	02	03
Rozwój usług środowiskowych	Łączenie opieki, edukacji i integracji	Partnerstwo z sektorem publicznym
Zamiast domów pomocy społecznej – wsparcie w domu i lokalnym środowisku. Zamiast ośrodków – centra dzienne połączone ze społecznością lokalną.	Podmiot ES może jednocześnie świadczyć usługi opiekuńcze, prowadzić warsztaty edukacyjne i tworzyć przestrzeń integracji między osobami potrzebującymi wsparcia a resztą społeczności.	Ścisła współpraca z Centrami Usług Społecznych (CUS) i Ośrodkami Pomocy Społecznej (OPS) – podmioty ES realizują zamówienia publiczne, ale z zachowaniem swojej specyfiki relacyjnej.

Dlaczego podmioty ES są lepsze w usługach społecznych?

Podejście instytucjonalne

- Procedury i standardy
- Bezosobowa opieka
- Izolacja od społeczności
- Podopieczny jako "przypadek"

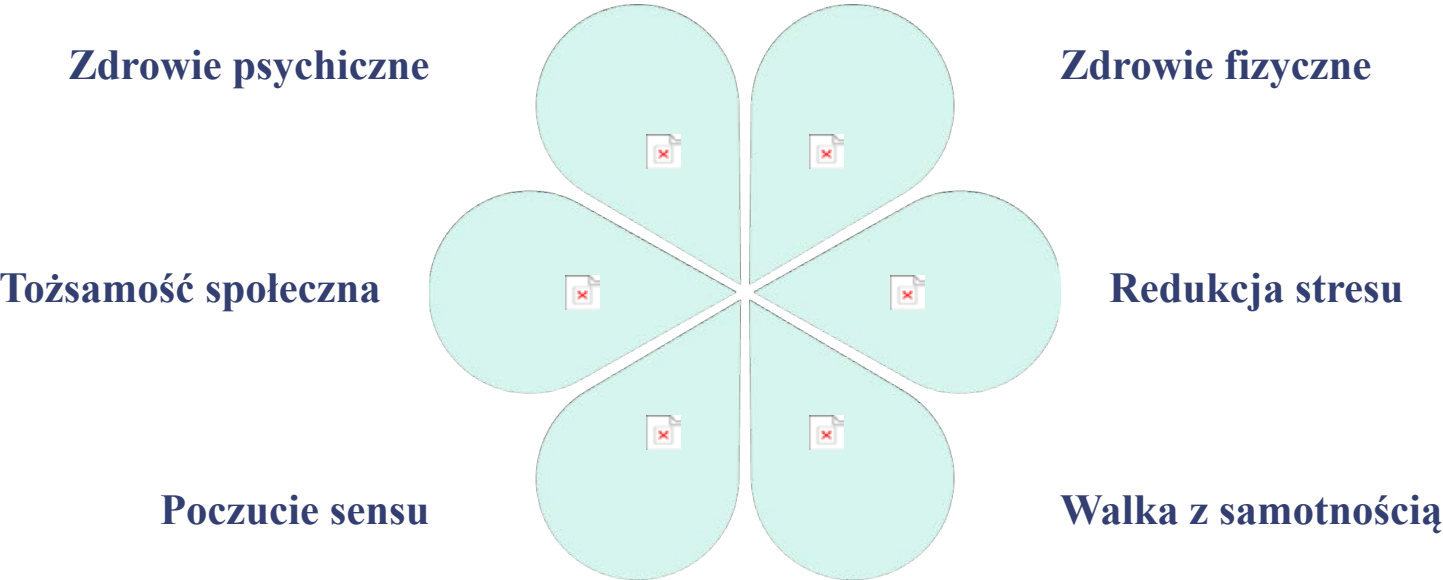
Podejście ekonomii społecznej

- Indywidualne podejście
- Relacja i więź
- Osadzenie w wspólnocie
- Uczestnik jako osoba

Pracownicy podmiotów ES często sami wywodzą się z lokalnych społeczności, rozumieją kontekst kulturowy, znają ludzi osobiście. To tworzy **jakość usługi niemożliwą do osiągnięcia w wielkich, scentralizowanych systemach.**

Ekonomia społeczna a zdrowie relacyjne

Coraz więcej badań pokazuje, że **jakość relacji w miejscu pracy i wspólnocie ma bezpośredni wpływ na zdrowie psychiczne i fizyczne**. Ekonomia społeczna, poprzez tworzenie środowisk bogatych w więzi, działa jak "ekonomia profilaktyki zdrowotnej".

Badania potwierdzają efekt zdrowotny

Badania European Anti-Poverty Network (EAPN 2023) dowodzą, że **uczestnictwo w podmiotach ekonomii społecznej** istotnie redukuje:

Samotność

O 38% spada poczucie samotności wśród osób regularnie uczestniczących w działaniach ES

Stres i lęk

O 42% zmniejsza się poziom stresu i objawów lękowych u pracowników spółdzielni

Depresja

O 29% spada ryzyko depresji wśród osób aktywnych w organizacjach ES

"To jest **ekonomia profilaktyki**. Każda złotówka zainwestowana w podmioty ekonomii społecznej przynosi wielokrotny zwrot w postaci oszczędności w systemie zdrowia psychicznego, redukcji kosztów opieki społecznej i wzrostu produktywności."

Efekty ekonomii społecznej – wartość wielowymiarowa

Efekty działania ekonomii społecznej są **trudne do ujęcia w tradycyjnych wskaźnikach ekonomicznych**, bo wykraczają daleko poza prostą kalkulację przychodów i kosztów. To wartość społeczna, która materializuje się w różnych wymiarach życia jednostek i wspólnot.

Wzrost zatrudnienia osób defaworyzowanych

Tysiące osób z grup wykluczonych znajduje stabilne zatrudnienie i odzyskuje poczucie godności oraz sensu.

Odbudowa kapitału społecznego

Wzmocnienie więzi lokalnych, wzrost zaufania społecznego, regeneracja wspólnot sąsiedzkich.

Lepsze zdrowie psychiczne uczestników

Redukcja samotności, depresji, lęków – wymierne efekty zdrowotne potwierdzone badaniami.

Większa aktywność obywatelska lokalnie

Wzrost zaangażowania w życie społeczności, aktywność w organizacjach, partycypacja w decyzjach lokalnych.

Wymiar gospodarczy – więcej niż liczby

Ekonomia społeczna generuje **1,4% PKB Polski**, co w 2023 roku przekłada się na około 45 mld zł wartości dodanej. To znaczący wkład gospodarczy. Ale prawdziwa wartość ekonomii społecznej **wielokrotnie przekracza jej wartość finansową**.

Efekty bezpośrednie

- 210 tys. miejsc pracy
- 55,6 mld zł przychodów
- Podatki i składki do budżetu
- Usługi dla setek tysięcy osób

Efekty pośrednie i długofalowe

- Oszczędności w pomocy społecznej
- Redukcja kosztów zdrowia
- Wzrost spójności społecznej
- Profilaktyka wykluczenia

📄 **Źródło:** Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej (MRiPS) 2024, szacunki wkładu ES do PKB

Trendy globalne: od wzrostu do wartości

Świat odchodzi od ekonomii wzrostu ku ekonomii wartości

Przez dziesięciolecia dominował paradygmat **ekonomii wzrostu** – najważniejsze było, by PKB rósł, by produkcja się zwiększała, by konsumpcja rosła. Ten model doprowadził do bezprecedensowego bogactwa materialnego, ale jednocześnie do kryzysu klimatycznego, nierówności i rozpadu więzi społecznych.

Wellbeing – dobrobyt

Nowa Zelandia, Islandia, Szkocja przyjęły "**wellbeing economy**" jako oficjalną politykę – liczy się nie wzrost PKB, lecz dobrobyt obywateli

Sustainability – zrównoważenie

Od Agendy 2030 ONZ po Green Deal UE – **gospodarka musi być zrównowazona** społecznie i środowiskowo

1

2

3

Solidarity – solidarność

UE coraz silniej akcentuje **ekonomię solidarności** – spójność społeczną jako cel równorzędny ze wzrostem gospodarczym

Ekonomia społeczna jest częścią tego zwrotu

To nie przypadek, że ekonomia społeczna zyskuje na znaczeniu globalnie. **Jest naturalną odpowiedzią na ograniczenia modelu opartego wyłącznie na wzroście.** Pokazuje, że można prowadzić działalność gospodarczą inaczej – w sposób, który buduje wspólnoty, chroni środowisko i daje ludziom poczucie sensu.

Stary paradygmat

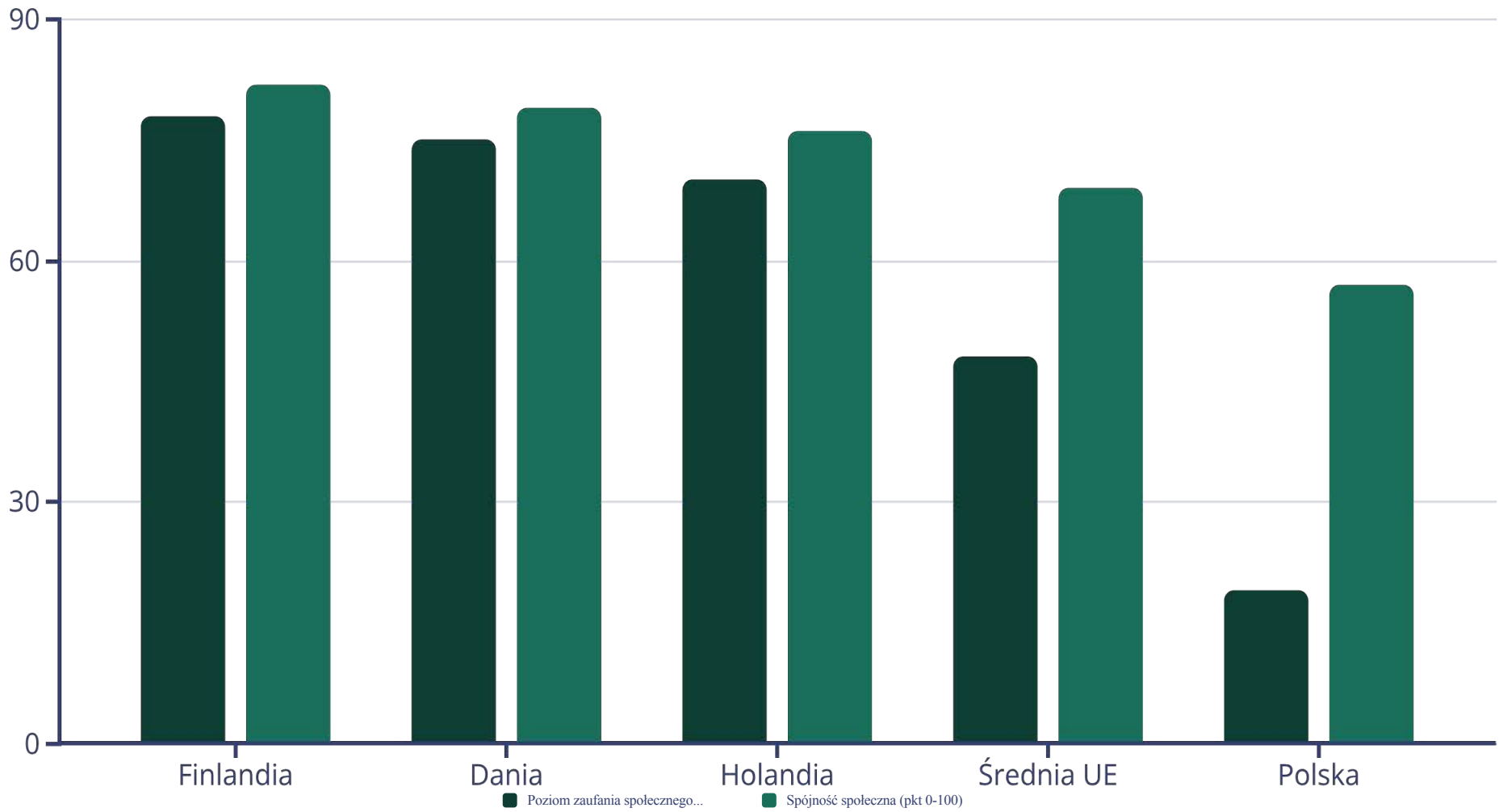
- Wzrost PKB = sukces
- Maksymalizacja zysku
- Konkurencja jako motor
- Konsumpcja jako cel

Nowy paradygmat

- Dobrobyt obywateli = sukces
- Wartość społeczna priorytetem
- Współpraca jako siła
- Sens życia jako cel

Kraje o silnym sektorze ES – wzory do naśladowania

Kraje, w których ekonomia społeczna jest dobrze rozwinięta, osiągają **znacznie lepsze wskaźniki w zakresie dobrostanu, zaufania i spójności społecznej**. To nie jest przypadek – istnieje wyraźna korelacja między siłą sektora ES a jakością życia społecznego.

Jak widać na wykresie, kraje nordyckie i Holandia – znane z silnego sektora ekonomii społecznej – osiągają **poziomy zaufania 70-80%** (wobec 19% w Polsce) oraz **spójność społeczną 76-82 punktów** (wobec 57 w Polsce).

Wskaźnik samotności

W krajach nordyckich mniej niż 15% dorosłych czuje się samotnych (wobec 26% w Polsce)

Udział ES w zatrudnieniu

W Holandii i Belgii ekonomia społeczna stanowi 8-10% rynku pracy

Indeks szczęścia

Finlandia nieprzerwanie od lat jest najszczęśliwszym krajem świata (World Happiness Report)

Ekonomia społeczna jako infrastruktura wspólnoty

Nie tylko projekt gospodarczy, ale społeczna infrastruktura empatii

Gdy mówimy o infrastrukturze, zwykle myślimy o drogach, mostach, liniach energetycznych. Ale istnieje inna, **niewidoczna infrastruktura** – sieć więzi, instytucji i przestrzeni, które pozwalają społeczeństwu funkcjonować na poziomie międzyludzkim. Ekonomia społeczna jest kluczowym elementem tej infrastruktury.

Przestrzenie spotkań

Kawiarnie społeczne, centra sąsiedzkie, świetlice – miejsca, gdzie **ludzie mogą się spotykać** bez komercyjnego przymusu

Miejsca pracy z sensem

Spółdzielnie i przedsiębiorstwa społeczne – środowiska, gdzie **ludzie mogą być potrzebni i sprawczy**

Sieci wsparcia

Banki czasu, systemy wzajemnościowe, grupy sąsiedzkie – mechanizmy, które pozwalają **dawać i otrzymywać pomoc**

"Ekonomia społeczna tworzy przestrzenie, w których ludzie mogą być potrzebni i sprawczy. To fundamentalna ludzka potrzeba – **czuć, że się liczy, że się ma coś do zaoferowania, że jest się częścią czegoś większego.**"

Czym różni się ta infrastruktura od tradycyjnej?

- **Jest relacyjna** – opiera się na więziach między ludźmi, nie tylko na budynkach
- **Jest oddolna** – tworzona przez same społeczności, nie narzucana odgórnie
- **Jest adaptacyjna** – reaguje na lokalne potrzeby i zmienia się wraz z nimi
- **Jest regeneracyjna** – nie tylko służy społeczności, ale ją odbudowuje

Bariery rozwoju ekonomii społecznej w Polsce

Mimo ogromnego potencjału, ekonomia społeczna w Polsce napotyka **poważne bariery rozwoju**. Ich przezwyciężenie wymaga skoordynowanych działań na poziomie polityki publicznej, edukacji społecznej i zmian kulturowych.

Niska świadomość społeczna

Tylko **24% Polaków** wie, czym jest ekonomia społeczna. Dla większości to pojęcie nieznane lub kojarzone jedynie z pomocą dla wykluczonych.

Brak systemowego wsparcia finansowego

Dostęp do kapitału jest trudny. Banki nie rozumieją modelu biznesowego ES. **Brakuje dedykowanych funduszy inwestycyjnych.**

Nadmierna biurokratyzacja

Regulacje prawne często nie uwzględniają specyfiki podmiotów ES. **Zbyt skomplikowane procedury** w zamówieniach publicznych, rozliczeniach dotacji.

Słaba współpraca międzysektorowa

Niewystarczająca koordynacja między sektorem publicznym, prywatnym i społecznym. **Brakuje platform współpracy.**

Potrzeba narracji o ES jako strategicznej polityce spójności

Kluczowa zmiana musi zająć w sposobie myślenia o ekonomii społecznej. **To nie jest "miękki" sektor dla idealistów**. To strategiczne narzędzie budowania spójności społecznej, bez której nie ma stabilnego rozwoju gospodarczego ani demokratycznego porządku politycznego.

Co trzeba zmienić?

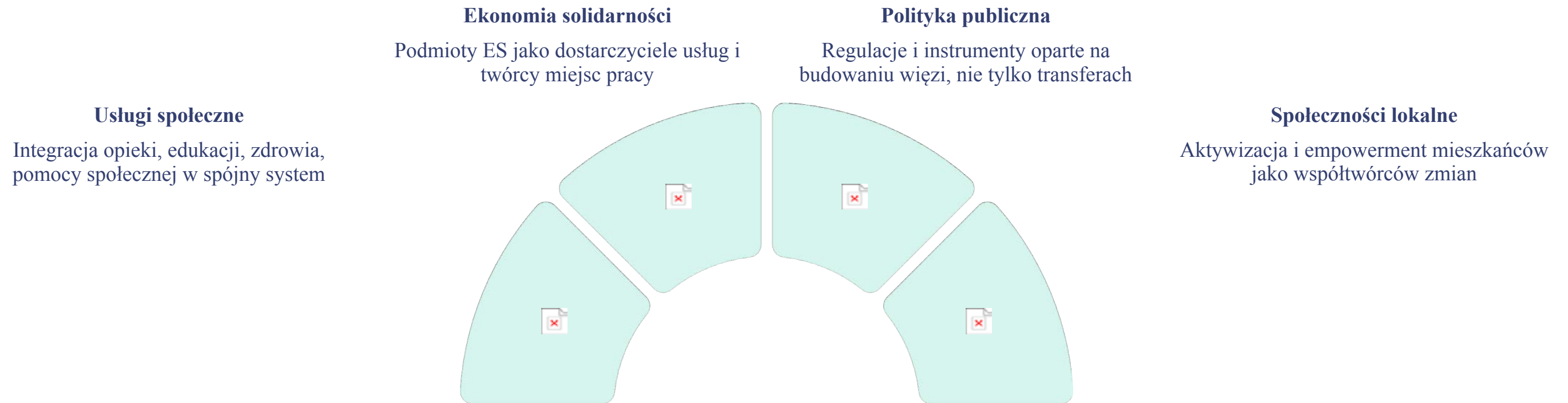
- Edukacja o ES w szkołach
- Uproszczenie przepisów
- Fundusze inwestycyjne dla ES
- Zamówienia publiczne przyjazne ES
- Ulgi podatkowe dla podmiotów ES

Kto musi działać?

- Ministerstwa – polityka publiczna
- Samorządy – wsparcie lokalne
- Media – edukacja społeczna
- Uniwersytety – badania i kształcenie
- Same podmioty ES – advocacy

Laboratorium Aktywnej Spójności (LAS)

Projekt **Laboratorium Aktywnej Spójności (LAS)** to pionierska inicjatywa, która tworzy ramy dla systemowej integracji różnych wymiarów polityki społecznej. To odpowiedź na fragmentację usług i instytucji – próba stworzenia **spójnego ekosystemu wsparcia opartego na relacjach**.

Czym jest LAS w praktyce?

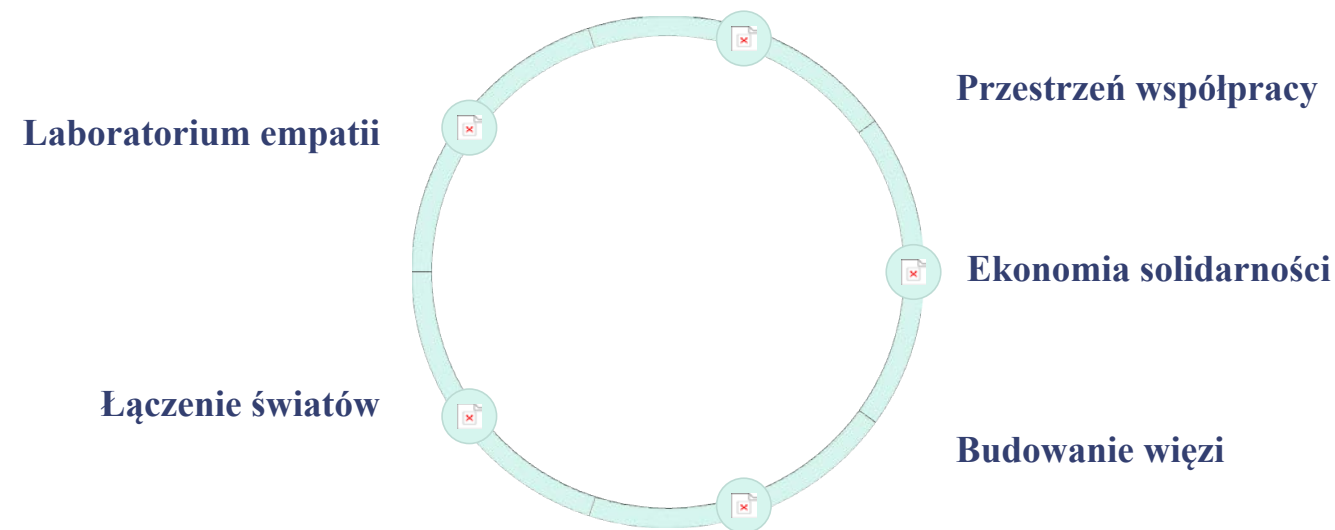
- **Platforma badawcza** – diagnoza stanu więzi społecznych w Polsce
- **Przestrzeń dialogu** – łączenie perspektyw akademickich, praktyków, urzędników
- **Źródło rekomendacji** – konkretne propozycje zmian systemowych
- **Miejsce eksperymentów** – testowanie nowych modeli usług i polityk
- **Narzędzie upowszechniania** – edukacja i budowanie świadomości
- **Sieć współpracy** – łączenie różnych środowisk wokół wspólnego celu

"LAS to próba stworzenia modelu, w którym **polityka publiczna, ekonomia społeczna i społeczności lokalne działają razem**, wzajemnie się wzmacniając w odbudowie więzi społecznych."

Podsumowanie: Ekonomia, która łączy

Przyszłość należy do ekonomii relacji

Stoimy w obliczu **cywilizacyjnego wyzwania**. Kryzys relacji to nie tylko problem społeczny – to zagrożenie dla stabilności gospodarczej, zdrowia publicznego, demokracji i samej tkanki społecznej. Ignorowanie go będzie miało dramatyczne konsekwencje.

Co wiemy na pewno?

Relacje są fundamentem

Społeczeństwo nie może funkcjonować bez zaufania, empatii i więzi. Żadna gospodarka nie zastąpi kapitału relacyjnego.

Ekonomia społeczna działa

Mamy dowody – z badań, z praktyki, z innych krajów – że model ES skutecznie odbudowuje więzi i tworzy wartość.

Czas na systemową zmianę

Pojedyncze projekty to za mało. Potrzebujemy systemowego wsparcia dla ekonomii społecznej jako strategii spójności.

To ekonomia, która łączy ludzi, instytucje i światy. Pokazuje, że inny model gospodarki jest możliwy – model, w którym sukces nie mierzy się tylko zyskiem, lecz jakością relacji, siłą wspólnoty.

Dziękuję za uwagę

Ekonomia Społeczna w obliczu Kryzysu Relacji

Bohdan Skrzypczak

Stowarzyszenie Centrum Wspierania Aktywności Lokalnej CALUniwersytet Warszawski

Źródła i referencje

Raporty i badania

- LAS – Raport Otwarcia 2024
- CBOS – badania kapitału społecznego 2023-2024
- GUS – Ekonomia społeczna w Polsce 2024
- MRiPS – Raport o ES 2024

Źródła międzynarodowe

- OECD Trust Database 2024
- Eurofound Social Cohesion Index 2023
- WHO – samotność jako problem zdrowia 2023
- EAPN – zdrowie w ES 2023
- World Happiness Report 2024

 Kontakt: Dla pytań i dalszej dyskusji, zapraszamy do kontaktu z zespołem Centrum CAL i Laboratorium Aktywnej Spójności.

Prezentacja opracowana w 2025 roku na podstawie najnowszych danych i badań dotyczących kryzysu relacji społecznych oraz potencjału ekonomii społecznej w Polsce i na świecie.